The Byelorussian Times
ЧАС
Двумоўны беларускі часапіс у З.Ш.А.

No.24, Vol.5, USPS 345-170 March 1980 9-06 Parsons Blvd., Flushing, N.Y. 11357 Price $1.00

FROM BYELORUSSIAN ANTIQUITY

In this issue the 'Byelorussian Times' presents Maria Stankievic's review of a rare book by Mikola Scakacichin, 'Outline of the History of Byelorussian Fine Arts'. The 300 page book was published in 1928 by the Byelorussian Academy of Sciences in Miensk. Immediately after its publication the book was confiscated and the author liquidated by the Soviet authorities. A few copies of the work somehow survived and some were taken abroad. In 1968 the Francis Skaryna Kryvian Society of Arts and Sciences reprinted the book in New York from a copy of the original work in its posession. The book, however, remains unavailable in Soviet-occupied Byelorussia and can not be found in libraries or public records.

In the introduction to this book, Mikola Scakacichin reviews the previously available literature on Byelorussian art and notes that the scarcity of such literature is due to the Russian russification policies toward Byelorussia or Litva (as it was called earlier in its history) which prevailed during the 19-th century and are still continuing. He notes that after the occupation of Byelorussia/Litva at the end of the 18-th century all Byelorussian cultural activity, including the Byelorussian language, was strictly forbidden. All scholarly investigations were governed by official Russian governmental requirements. For example, the scholars were directed to "prove" the existence of Russian cultural characteristics in Byelorussia and thus legitimize its occupation and russification. Thus material selected for study was almost always inappropriate and the conclusions reached by the "study" were biased. Scholars were not permitted to discover characteristics typical of Byelorussia in any study. All efforts were directed to showing identity of the early Byelorus sian culture with those of Kievan Rus and Muscovite Russia and to these ends the influences of the Byzantine culture on Byelorussia were grossly exagerrated. In all their studies the Russian scholars never mentioned the existence of Byelorussian relics and studied Byelorussian art solely within the context of Russian art. On the other hand, the Polish scholars were definitely interested in Byelorussian art, but they, too, were biased and studied Byelorussia as if it were part of Poland. In any case they gave accurate but purely formal descriptions of Byelorussian art and never attempted to interpret their results. Doubtless this does possess scholarly value.

However, it was not until the German occupation of Byelorussia during the First World War that a truly unbiased study of Byelorussian art was begun by two German scholars, Paul Weber and Dr. Albert Ippel. Mr. Scakacichin describes their accomplishments and points out that these were possible only because of the help the German scholars received from Byelorussian activists. Mr. Scakacichin does not name these activists since under Soviet rule one can not praise persons deemed hostile to Communism. However, we can surmise that these activists probably included the brothers Ivan and Anton Luckievich.

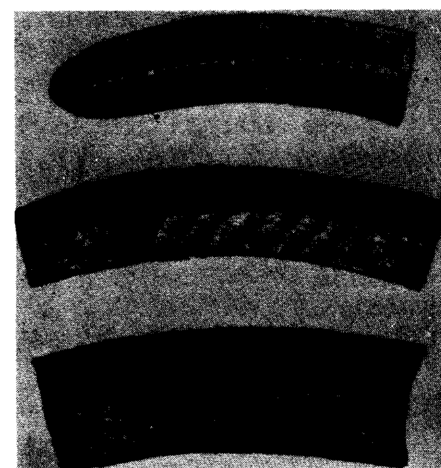
Mr. Scakacichin's work consists of four parts: (1) Ancient Byelorussian Burial Mounds, (2) Church Architecture of the 11-th – 12-th centuries, (3) Castles and Fortresses of Western Byelorussia of the 13-th – 16-th centuries and (4) Byelorussian Gothic Style of the 15-th – 16-th centuries.

In the first part of the book, the author states that the Byelorussian burial mounds which are found throughout Byelorussia, give the country the appearance of a single cultural unit.

In ancient times Byelorussia/Litva maintained contacts with other lands by various trade routes which at that time criss-crossed Byelorussia. One of these was the great water route between Scandinavia and Greece, although its importance should not be overestimated in the period prior to the 10-th century. At that time, the morthern part of this route was used almost exclusively for moving Scandinavian military supplies and rather inferior and limited Scandinavian commercial products. Of greater importance was the traffic carrying West European and Eastern articles and products through Byelorussia to Scandinavia. The southern part of the route linked the shores of the Black Sea with Byzantium and permitted Byzantine culture to spread northward. Nevertheless, by the 11-th century, Byzantine articles and products never reached further north than Kievan Rus. No objects of Byzantine origin were discovered in the Byelorussian burial mounds of that era. The majority of Byelorussian antquities which some authors erroneously labeled "Byzantine" actually originated among other cultures and indicate a direct connection between Byelorussia and the East with no traces of Byzantine influences.

Among the great mass of Eastern objects found in Byelorussian burial mounds, the most important are ornaments of the Arabian-Syrian type. Among these are various golden objects with intricate filigree designs found in the tombs at Hniezdo, Yuchnou, Nevelsk, Pilipki and elsewhere.

The general pattern of trade in this region may be viewed as a continious circular movement of commercial traffic starting from Syria then west and northwest to Rome and Roman provinces, or alternately, from Syria north and northeast through Persia and the Caucasus to Chazary and Bulgaria. Byelorussian commercial contacts with both the East and the West completed the circle making

Fragments of plate bracelets from the 6–8 centuries showing a modern Byelorussian decorative pattern

Byelorussia a link in this important commercial route. The objects brought from Syria were often copied, changed and adopted to local customs. Thus, for example, a brooch found at Hniazdo had a relief of three bulls' heads instead of the typical horses' heads usually found in Eastern brooches.

Among the most important discoveries were coins found in the tombs and buried treasures. Eastern coins are found in

(continued on page 6)

Byelorussian Postal Paper and Vignettes

By William Lesh

POSTAL PAPER

***1905** Byelorussian revolutionary hymn and proclamations printed on postcards and distributed by Czarist mail system.

***1918** First BNR (Byelorussian National Republic) issue, designed in 1918 and printed in Kaunas in 1920. Per. 11½ and imperf. Values: 2r brown, Francis Skaryna; 3r blue & red (also blue & orange-red), Pahonia; and 5r blue & ocher, ploughman. Unissued as far as known.

***1919** Horadnia Provinsial. Listed under South Lithuania by Scott & Gibbons. Czarist definitives overprinted "Lietuva/ Litva/ skatiku/ hrasej." A product of the Byelorussian Provincial Administration of Horadnia. 500 sets.

***1920** Second BNR – Bulak-Balachovic Issue. Formerly listed under White Russia, printed in Riga, perf. 11½ and imperf. Subsequently counterfeited. One million printed. Believed to have been used, exists CTO'd on and off cover. Said to have been reprinted in Germany, Prague and Paris in 1939-1945 for propoganda purposes.

***1920** Slucak Uprising Issue. Polish definitives overprinted: 25 25 (or 50 50)/Pahonia/Ч.Р.Сл. Scott #94, 122–124. A little known issue that may or may not be genuine.

***1921** BSSR (Byelorussian Soviet Socialist Republic) Provisional. A provisional issue from Miensk made by a manuscript marking of 250p on a 2k Czarist perf. or the placement of a circular guarantee mark covering 4–6 stamps on 2k, 3k, 5k perf. and 3k imperf. authorizing their sale at 250r. Used in Miensk, Zaslau, Lahojsk, Rakavie and Ihumien.

***1921** Central Lithuania. These stamps were used in ethnic Byelorussia and the occupied Lithuanian Republic. Several of this republic's stamps were designed by the Byelorussian artist Ferdinand Ruscic(Ruszczic). Scott #23–28, 35–42, J1–J6 and probably 53–58 as well.

***1971** Association of Byelorussians in Great Britain (ZBVB) produced a strike post. Initial set of two stamps was inscribed: З.Б.В.Б./10(or 20)п/ПОШТА (300 of), followed by a set of five views: 1p, Church of the Savior St. Euphrasinia Polackaja in Polack, 12-th cent.; 5p, Suprasl Goodwill Temple, 16-th cent.; 10p, Iskaldz Catholic Church, 15-th cent.; Mahilou City Council Chamber (actually in Vicebsk, error in inscription) and 20p, Njasviz 18-th cen. dwelling on market grounds. 1000 of each. Overprinted 2nd BNR – B-B set imperf. 5k, 10k, 15k and 1r plus 5k perf. with ZBVB Post/10p added. 1950 BNR-in-exile issue similarly overprinted.

LIMITED SERVICE STAMPS

Tropec Zemstvo, Pskou Gubernia

***1871** Envelopes handstamped on flap with values 5k and 10k inscribed: ТОПОЛЕЦКОЕ/СЕЛЬСКО/ПОЧТЫ. These were withdrawn in 1875.

***1897** Gummed stamp on the front-top-right of the envelopes beneath the name of the district office and number. 5k lilac in two varieties. BSRP Journal #46, p.20–21.

Displaced Persons Camp

***1947** Watenstedt (?) D.P. Camp Issue. Three stamps in blue with inscription "ZBSC" 50 fen., wolf; 1 marka, scout and fire; and 2 marki, hiker.

Belaruskaja Zameznaja Posta (BZP) Byelorussian Courier Post

***1978** (March?) BZP air label inscribed: ЛЯТУНСКАЯ ПОШТА/BY AIR MAIL/BZP/FOR A FREE/BYELORUSSIA, blue on white 5240 labels issued in sheets of 4 by 6 stamps.

***1978** (June 12). Three day provisional postage of the BZP inscribed: BZP/PRAV/10P rubber stamp violet on yellow, 20P red on white. Number issued unknown. Service to Britain, France, Ireland and U.S.

***1978** (August). BZP definitives inscribed: БЕЛАРУСЬ and value with Pahonia in the center; 5h brown,

(continued on page 2)

Ruling Monarchs, Kings and Dukes of Litva(Byelorussia)

According to Teodor Narbutt, 19-th Century Byelorussian Historian

PRIOR TO ESTABLISHMENT OF THE KINGDOM

NAME	TITLE	REIGNED
Kernus	Duke of Litva	1048–1097
Erdzvil	Duke of Litva	to 1089
Skirmund	Duke of Litva	to 1175
Trojant	Duke of Litva	to 1194
Algimund	Duke of Litva	to 1226
Ringolt	Duke of Litva	to 1230 at which time he became first King of Litva
Zyvibund	Duke of Litva-Zavilej	near end of 11 century
Kukovojtis	Duke of Litva-Zavilej	to 1169
Svalgates	Duke of Litva-Zavilej	to 1212
Utenes	Duke of Litva-Zavilej	to 1212
Svyntorg	Duke of Litva-Zavilej	to 1268 at which time he became King of Litva

GRAND DUCHY OF LITVA – THE UNIFIED STATE

NAME	TITLE	REIGNED
Ringolt	The first King of Litva	from 1230
Mendog	Duke of Litva	from 1240
Erdzvill	Duke of Zhamoyc	from 1240
Mendog	King of Litva	from 1242
Trojant	King of Litva	from 1263
Svarno	King of Litva	from 1265
Vojsielk	King of Litva	from 1265
Interregnum		from 1267
Svyntorg	King of Litva	from 1268
Germund	King of Litva	from 1270
Giligin	Duke of Litva	from 1275
Trabus	Duke of Zhamoyc	from 1275
Romund	Duke of Litva	from 1278
Trabus	King of Litva	from 1278
Narimund	King of Litva	from 1280
Trojden	King of Litva	from 1282
Rymund	King of Litva	from 1282
Lutavor	King of Litva	from 1283
Vitenes	King of Litva	from 1292
Gedymin	King of Litva	from 1315
Montvid	King of Litva	from 1339
Javnut	King of Litva	from 1341
Olgerd (Olheard)	King of Litva	from 1345
Jagajla	King of Litva	from 1377
Keistut	King of Litva	from 1381
Jagajla (repeat)	King of Litva	from 1382
Skirgajla	King of Litva	from 1387
Vitaut	King of Litva	from 1392
Svidrygajla	King of Litva	from 1430
Zygmunt	King of Litva	from 1432
Kzimez	King of Litva	from 1440
Alexander	King of Litva	from 1492
Zygmunt II	King of Litva	from 1506
Zygmunt August	King of Litva	from 1529
Union between Litva and Poland		1569

Zygmunt August, the last hereditary King of Litva died in 1572. From that date to 1794 there were eleven kings with the dual title of King of Poland and King of Litva. Yet, even though there was a common monarch with Poland, Litva remained sovereign and separate from Poland up to the Russian occupation in 1794. Litva had its own army, currency and a legal system based on the "Litouski Statut". In Litva Poles were considered aliens and had only limited rights common with other aliens.

It is apparent from the above table that during the period of Litva's existence as a unified state, Zhamoyc could lay claim to only two sovereigns: Duke Erdzvill in 1240 and Duke Traubus in 1275 and apparently neither one of them had any ethnic association with Zhamoyc. At all other times Zhamoyc was part of and subservient to Litva. According to modern terminology Zhamoyc is called "Lithuania" and Litva is called "Byelorussia".

NOTE ON THE SPELLING OF THE NAMES

The names of the Litvanian Kings and Dukes are taken from the various chronicles where they were recorded usually phonetically. There are, of course, different ways of spelling a name. In particular, such similar sounds as "d" and "t", "a" and "o", "g" and "h" and a few others are sometimes interchanged within the same source. However, the chronicles and sources are in full agreement about the types suffixes used in each name. Zhamoyc syffixes such as "as" or "ias" which are currently being added by the Soviets and "Lithuanians" to some of these names in order to assign to them a Baltic origin, are not found in the sources. Thus, for example, Vitaut becomes Vitaut-as and Mendog becomes Mendaug-as. There is no basis whatsoever for this type of alteration or its alleged purpose.

BYELORUSSIAN POSTAL PAPER AND VIGNETTES

(continued from page 1)

5h red, 10h blue, 25h yellow and 50h green (4000 each, in sheets of 50). Labels red on yellow ПРАЗ ПАСЛАН-ЦА in sheets of 4 by 5, a provisional;

BY MESSENGER/PRAZ PASLANCA/AD/Z... black on yellow, 4 by 6 sheets; Parcel Post/B.Z.P. PACKA black on red, 4 by 6 sheets; Newspaper/B.Z.P. HAZIETNAJA POSTA black on green, 4by 6 sheets.
*1978 (Oct. 28). BZP definitives overprinted: ЮБІЛЕЙНАЯ/ПОШТА/Б.Н.Р./1918–1978 in black, 2000 of each in sheets of 50.

LOCAL POST

Poland – The Stampless Period by Vincent Domanski Jr. and Stephen G. Rich.
* p. 70 "A local post in the County of Novogrodek (Navahradak) was established in 1726."
* c.f. W. von Polanski and W. von Rachmanow, "Die Postwertzeichen und Poststempel von Polen im 18 und 19 Jahrhundert." Wien, 1935.

Byelorussian Courier Service 1941–1943(?)

Operated from Vilna and distributed the Byelorussian newspaper "Belaruski Holas" which was delivered by 13 couriers weekly by the following routes: (1) Vilna-Vilejka-Maladecna-Valozyn, (2) Vilna-Miensk and (3) Vilna-Scucyn. No stamps or cancellations are known to be involved in this venture. "Pad Znakam Pahoni" 1976 p. 46–47 by Dr. J. Malecki, Pahonia Publishers and Arts Club, Toronto.

POSTAL VIGNETTES

*1942 Byelorussian Welfare Commottee Receipt Stamps printed in Berlin in colors of blue, green, brown, red and lilac. 1RM King Alhierd, 1RM Vilna(?) Fortress, 2RM Aloisa Pskevic, 2RM King Vitaut, 3RM Pahonia, 3RM peasant pair (2-nd BNR – B-B design), and 5RM Francis Skaryna.
*1950 BNR-in-exile UPU Issue. 10 hrosau, blue, map of Byelorussia; 25h orange, Pahonia; 50h green, Rada in Miensk; 1 talyer red, President Vasil Zacharka; and 3 talyery lilac, President Piotra Kreceuski.
*1960 Freedom for Byelorussia, Sluck Uprising 1920–1960. Printed in blue, red, green and yellow. Produced by the Byelorussian Youth Association of America, 401 Atlantic Ave., N.Y.
*1968 Freedom for Byelorussia, 50-th Anniversary of the BNR printed in three colors, 5000 each. Produced by the Association of Byelorussians in Great Britain, Bradford Branch.
*1972 450-th anniversary of printing in Byelorussia, 1522–1972, depicting Francis Skaryna from a woodcut in his Bible. Printed in red in sheets of 20 with information at top in English and Byelorussian. 1000 stamps produced. Stamp design by Barys Daniluk. Byelorussian Institute of Arts and Sciences in New York.
*1973 Experimental Issue, black Pahonia.
*1973 Pahonia, perforated, handwritten inscription BIELARUS with value of 5p.
*1975 (spring). Floral design, inscription: 1840–1900/Francis Bahushevich/Byelorussian poet. 25 issued on cover only.
*1975 (June). Map of Byelorussia in black, on cover 25, off cover 25; in black and green 25 miniature sheets.
*1976 (spring). 400 Years of the Academy of Sluck picturing Prince George (Jurgis) Slucki (a descendant of King Alherd and Mary of Vicebsk through their son Vladimir. 25 covers.
*1976 (Symon) Budny on cover in black, 25.
*1977 Francis Skaryna in black, 25 covers.
*1977 (Oct). 'For a Free Belarus'
*1978 (March 25). Typewritten vignette on cover inscribed: *Volnaja Belarus* / Belaruskaja / Narodnaja / Respublika / 25.III / 1918–1978 / *13¢ Posta 13¢* and Byelorussian flag.
*1978 (Jan). Pahonia, 5h 100, 13h 100, 13h 25 perf., inscription in block letters.
*1978 (March). Byelorussian Arms on cover 5 each: BNR arms, Brest (Bierascie), Grodno, Minsk 16-th cen., Mahilou, Orsha, Slonim, Smalensk and Staradub.
*1978 (Oct). Arms continued: Bransk, Chausy, Rahacheu, Cycouka and Volovysk.
*1979 (Jan). Arms continued: Kobryn, Lida, Osmiany, Pruzany and Vyleika.
*1979 (March). Arms continued: Minsk 16-th cen., Smalensk 14-th cen., and Smalensk 1780.
*1979 (April). Black inscription in cyrillic: LITVA STATUT / 1529 / BELARUS with red frame. 5 of each.
*1979 (May). Souvenir sheet with the first BNR issue and arms and inscribed: BYELORUSSIAN/БЕЛА-РУСКІЯ / ДНІ / HERITAGE DAYS / May 1979. 200 printed.
*1979 (July). Mstislav (III, Rostislavic, the Daring) and his arms commemorating his attack on Odenpäh. Handstamped in blue and inscribed: ОДЕНПАГ / 1212 / 1979 / МИСТИ-СЛАВ. 50 printed.
*1979 (Aug). St. Euphrasinia in black with inscription. From a sculpture in London. 100 printed on cover. BP
*1979 (Oct). St. Euphrasinia in black on cover with handstamp: "Byelorussians Welcome/John Paul II/Chicago Oct. 4–6, 1979" in black. 100 printed on cover.
*1979 (Oct). 15h black archangel on bluish inscription: "РАСТВО/'79/BYELARUS", a Christmass issue. Printed in sheets of 6 (2x3) and rouletted. 500 sheets.

АРХІПАСТЫРСКАЕ ВЯЛІКОДНАЕ ПАСЛАНЬНЕ
Дастойнаму Сьвятарству й ўсім Багалюбным Вернікам Народу Беларускага

„І сказаў ім (апосталам) так напісана й так належала адцярпець Хрысту й уваскроснуць з умершых на трэйці дзень." (Лук. 24–46)

ХРЫСТОС УВАСКРОС!

Любыя й Дарагія Браты й Сёстры!

З Вялікім і радасным Сьвятам Жыцьця, Надзеі, Перамогі, Радасьці й Шчасьця віншуем Вас ад Імя нашае Сьвятое Беларускае Праваслаўнае Аўтакефальнае Царквы. Няхай у гэты слаўны Вялікі Дзень жыцьцятворчыя праменьні ажыўляюць і радуюць душы Вашыя, бо ўваскрос Той, пра Якога ўжо прарок Даніель сказаў: „Яму дадзена ўлада, слава й Уладарства, каб усе народы служылі Яму, а Ўладарства Ягонае ўладарства вечнае". (Дан. 7–14)

Таму Ен, Збаўца наш, сказаў: „Я – Уваскрашэньне, і жыцьцё, і хто верыць у Мяне, хоць і памрэ, жыць будзе." (Іс. II–25)

Ен зьявіўся сярод людзей каб апавясьціць ім добрую навіну, пра Ўладарства Божае й каб прапаведваць палонным аб звальненьні, сьляпым аб павароце зроку, каб пацешыць усіх прыгнечаных і бяздольных, вярнуць змучаным бадзёрасьць, аздаравіць засмучаных сэрцам.

Пазваныя апосталы пайшлі за Ім і слухалі Ягоную навуку пра выбаўленьне грэшнікаў у гэтым сьвеце. Але сталася так, што Сына Чалавечага выдалі ворагам Праўды, якія Яго схапілі, зьняважылі, пабілі, несправядліва асудзілі на сьмерць, укрыжавалі на Галгофе, пахавалі й каля гробу варту вставілі, каб вучні таемна ня ўкралі цела й не сказалі людзям, што Ен уваскрос з мертвых. (Мац.27,64)

Гэтым слугі злыдня хацелі пахаваць Праўду Божую, але Бог Айцец уваскрасіў Яго й гэтым зводьніў і ўсіх нас ад кайданаў сьмерці.

Раніцаю пасьля першага дня сыботы, у 14–ты дзень месяца нісана на вуліцах Ерусаліму загрымелі воклікі: „Хрыстос Уваскрос!" Пра гэта паведаміла перапалоханая варта, якая бегла ад гробу Хрыста, пра гэта гаварылі паміж сабою Жанчыны – Міраносіцы, якім зьявіўся ўваскросшы Хрыстос і прывітаў іх „Радуйцеся!" Страмцелыя вучні – апосталы, якія зыйшліся ў замкнутай Сынайскай сьвятліцы, даведаўшыся пра радасную вестку, паверылі толькі тады, калі Хрыстос зьявіўся да іх асабіста.

Дарагія Браты й Сёстры! І нашае становішча тут на эміграцыі ў пэўным сэнсе падобнае да становішча апосталаў. Ці-ж вынікі распачатае на эміграцыі нашае нацыянальнае працы, як у рэлігійнай, так і ў грамадзкай галіне не далі пэўнага плёну? Ці не пераканала нашае супрацоўніцтва тых, якія напрацягу стагодзьдзяў ня прызнавалі нас, або ня ведалі пра існаваньне нашага Народу й нашае Бацькаўшчыны Беларусі? З другога боку, усякія нязгоды, сваркі, супярэчнасьці, падзел на ўгрупаваньні, як у рэлігійным, так і ў грамадзкім жыцьці пратоптваюць сьцежкі да нашае Галгофы.

Хрыстос Уваскрос і даравў свабоду ўсім хто верыць у Яго й Моліцца ў сваёй роднай царкве. Таму не адракаймася яе. Узмацняйма яе сваёю прысутнасьцю. Шануйма яе й радуймася, бо з Ласкі Божае мы яе аднавілі. Радуймася, як радавалася Маці Божая, калі Ангел Гасподні апавясьціў Ей пра ўваскрасеньне Яе Сына. Радуймася ўсе так, як радаваліся Жанчыны–Міраносіцы, калі пачулі ад ангела вестку, што „Хрыстос Уваскрос!"

Шырака адчынім дзьверы нашых сэрцаў, каб яны напоўніліся тою сьветлаю радасьцю Хрыстовага Ўваскрасеньня, якое змацняе нашую веру, аграває любоўю нашае жыцьцё й ажыўляе нашую надзею на лепшую будучыню. Упрыгожаны тымі хрысьціянскімі цнотамі, нясем вялікую радасьць усім тым, якія Божае Ласкі, помачы й пацехі патрабуюць, а таксама ўсім тым, што блудзяць у цемры няверства й абыякавасьці да веры Хрыстовае. Просім Уваскросшага Хрыста, каб душы іхныя захаваў ад граху й няволі.

З гэткімі нашымі разважаньнямі й малітвенымі пажаданьнямі сардэчна вітаем даверану нам паству й увесь Беларускі Народ з Вялікім і радасным Сьвятам Уваскрасеньнем Хрыстовым – Вялікаднем!

Ласка, супакой і любоў Уваскросшага Госпада нашага Ісуса Хрыста й лучнасьць Сьвятога Духа няхай будзе з усімі Вамі, цяпер і ўсячасна й павек вякоў. Амін.

Пакорны ў Богу +Мітрапаліт Андрэй
Пакорны ў Богу +Архіяпіскап Мікалай

Вялікдзень, Лета Божага 1980, м-ца сакавіка

Памінальны Абед у Ню Ёрку

Зьлева направа: а. Ян Бруцкі, Мітр. Прат. а. Карп Стар і а. Расьціслаў Войтэнка — у Саборы пасьля Паніхіды

У нядзелю 16 сакавіка 1980 г. сям'я Гарошкаў, Парафіяльная Рада й Сястрыцтва Катэдральнага Сабору Сьв. Кірылы Тураўскага ў Ню Ерку абходзілі першую гадавіну сьмерці Сьв.Пам.Інжынера Міколы Гарошка.

Урачыстую Божую Службу й Паніхіду адправілі Мітр. Прат. а. Карп Стар у саслужэньні з а. Расьціславам Войтэнкам й а. Янам Бруцкім. Хорам кіраваў рэгент Сп. Барыс Данілюк.

Пасьля Службы прысутныя перайшлі да царкоўнае залі на абед прыгатаваны Сястрыцтвам. Айцец Карп прачытаў малітву й пачалася перакуска.

Першымі прамоўцамі былі, Старшыня Парафіяльнае Рады, Сп. А. Міцкевіч, а. Карп і а. Расьціслаў каторыя гаварылі аб царкоўнай працы Сьв. Пам. М. Гарошкі якая ўключала Старшынства Парафіяльнае Рады.

Таксама выступалі Сп-ры Кунцэвіч, Паланевіч і Др. Тумаш. Яны ў сваіх прамовах высока ацанілі грамадзкую працу Сьв. Пам. М. Гарошкі ў такіх арганізацыях як Б.А.З.А., Інстытут Навукі й Мастацтва, Фундацыя Крэчэўскага й арганізацыйную працу ў гэтых арганізацыях і пры газэтах „Беларус" і „Час". Апошнім прамаўляў Др. Расьціслаў Гарошка, каторы шчыра падзякаваў нашаму Дастойнаму Духавенству і ўсім прысутным якія прыйшлі ўшанаваць памяць ягонага Бацькі. Пачастунак быў закончаны малітваю а. Карпа.

За прыгатаваньне смачнага пасначга абеду я складаю глыбокую й шчырую падзяку нашым Сястрыцам: Матушцы Е. Войтэнка, М. Данілюк, М. Варабей, В. Яновіч, В. Заморскай і А. Курыло.

– Зіна Гарошка

Рэдакцыйная Калегія газэты „БЕЛАРУСКІ ЧАС"
шчыра вітае ўсё Духавенства БАПЦ,
ўсіх сваіх чытачоў, усіх беларусаў у чужых краінах сьвету прабываючых, ды ўвесь Беларускі Народ на Бацькаўшчыне,
зь ВЯЛІКАДНЕМ ХРЫСТОВАГА ЎВАСКРАСЕНЬНЯ.
ХРЫСТОС УВАСКРОС!

RUSSIAN EXPANSION
From 'The Daily Telegraph'
London, January 30, 1980

Russian tank divisions at present poised in Afghanistan, East Germany and Czechoslovakia are largely built of steel from the Ukraine (annexed 1920), strengthened with tungsten from Karelia (annexed 1945), wired with copper from Kazakhstan (annexed 1853), furnished with electronic equipment from Latvia (annexed 1940), propelled by oil from Azerbaijan (annexed 1806) and Byelorussia (annexed 1920), driven by soldiers wearing uniforms of wool and cotton from Turkestan and Uzbekistan (annexed 1868), and fed with United States' grain and European Economic Community butter purchased with gold from Turkish Siberia (annexed 1648).

If national independence movements of Russia's colonies received only a little of the interest and support being lavished by the West on "Nambia" and "Western Sahara" there might one day be less colonial wealth available for the Soviets to be aggressive with.

JAN MICHALUK
Chairman, Assn. of Byelorussians in Gt. Britain.
London, N.20.

The Byelorussian Times
ЧАС
Двухмесячная беларуская часопіс у З.Ш.А.
USPS 345–170
9–06 Parsons Blvd.
Flushing, N.Y. 11357
U.S.A.
A Byelorussian Newspaper
Published bimonthly in January, March, May, July, September and November.
Dr. Roger Horoshko, Publisher
Subscription $6 per year
Second Class Postage Paid at Flushing, N.Y. 11355
„ЧАС"
Двумоўная беларуская газэта
Выходзіць 6 разоў на год у студзені, сакавіку, травені, ліпені, верасьні й лістападзе.
Др. Р. Гарошка, Выдавец
Падпіска 6 даляраў на год

ГЛЫБІНЯ ЖЫЦЬЦЕВАГА ДАЗНАНЬНЯ

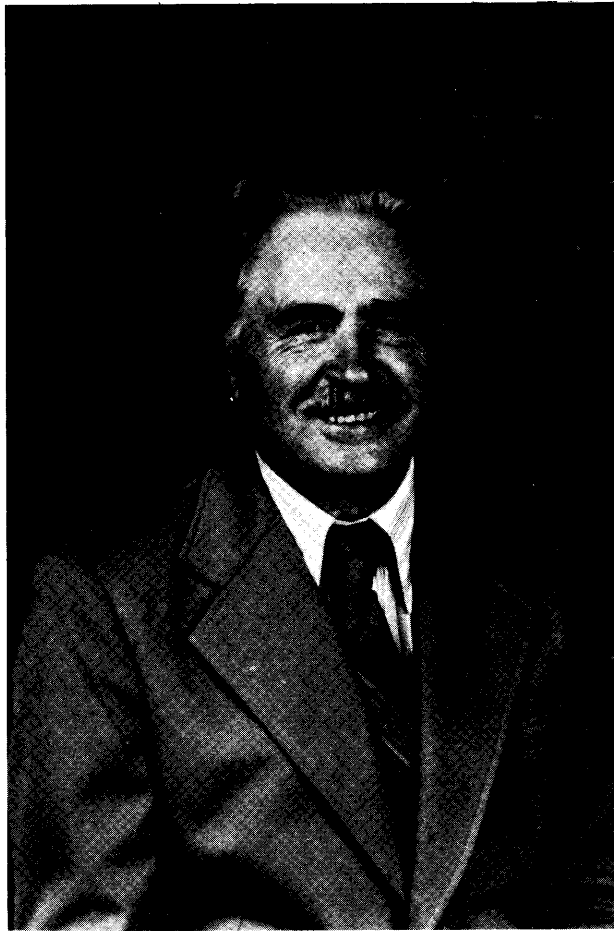
24 сьнежня г.г. споўніцца 70 гадоў са дня нараджэньня выдатнага беларускага пісьменьніка й навукоўца Ўладзімера Глыбіннага. 50 гадоў плённае літаратурна-навуковай дзейнасьці Глыбіннага фактычна ўжо было споўнілася ў мінулым годзе, бо якраз улетку 1929 г. на балонках газэты *Савецкая Беларусь* у Менску была надрукаваная ягоная рэцэнзія пра чарговы нумар літаратурна-мастацкага часапісу *Узвышша*. На фоне распачатага з боку бальшавікоў цкаваньня гэтага часапісу й сяброў літаратурна-мастацкага згуртаваньня *Узвышша*, як носьбітаў нацыянальна-сьведамага кірунку ў беларускай літаратуры, цалкам дадатняя рэцэнзія пра часапіс *Узвышша* прагучэла сьмелым дысанансам і зьявілася важным фактарам у абарону нацыянальнае культуры й школы ўзвышэнства, як найбольш выразнага выяўленьня імкненьняў беларускага народу да ўзвышшаў культуры, што, паводле дэклярацыі *Узвышша*, пабачаць вякі й народы. Нездарма, неўзабаве пасьля зьяўленьня тае рэцэнзіі, крытык *Узвышша* Адам Бабарэка спасылаўся на яе, як на прыклад дадатнага стаўленьня чытача да *Узвышша*.

Да ацэны ўсяе дзейнасьці Ўладзімера Глыбіннага наша газэта яшчэ зьвернецца ў часы, бліжэйшыя да ягонага 70-годзьдзя. Тым часам тут даём *Інтэрвью*, якое наш карэспандэнт на пачатку гэтага году правёў з пісьменьнікам у ягонай гасподзе ў горадзе Трой Ню Ёрскага штату каля штатнае сталіцы Албані. Уладзімер Глыбінны ласкава адказаў на наступныя пытаньні:

П. Ці тады ў 1929 г. Вам давялося яшчэ нешта надрукаваць у тэй жа газэце або ў іншых выданьнях і ці абышлося тое Вашае выступленьне ў друку без няпрыемных для Вас асабіста вынікаў?

А. За рэцэнзію на *Узвышша* мне прышлося вытрымаць наскок адразу-ж пасьля яе зьяўленьня. У той-жа дзень у Бібліятэцы імя Крупскай на Аляксандраўскай вуліцы ў Менску на мяне наваліўся з крытыкай камсамольскі пісьменьнік-маладняковец Ілары Барашка. Дазнаўшыся, што я быў аўтарам тога станоўчага водгуку на *Узвышша*, ён стаў вінаваціць мяне ў дробна-буржуазным ухіле. Аднак мне ўдалося зьмясьціць яшчэ колькі рэцэнзіяў у *Савецкай Беларусі* аж пакуль рэдакцыя не схамянулася, агледзіўшысь, пасьля маёй дадатнай рэцэнзіі на твор Міхася Зарэцкага *Падарожжа на Новую Зямлю*, што я падтрымваю г.зв. кулацкую літаратуру. Тады газэце была дадзена інструкцыя нічога не друкаваць пад маім прозьвішчам. Загадчык аддзелу літаратуры яшчэ прымаў мае рэцэнзіі, але ўжо скрэсьліваў маё прозьвішча. На маю скаргу, сказаў, што гэта робіць сам рэдактар, бо той апёкся ўжо быў, калі якраз за маім дадатным водгукам пра твор Міхася Зарэцкага партыйная газэта *Зьвязда* накінулася на апошняга, як на кулацка-буржуазную апалёгію палітыкі хутароў. Прышлося мне спыніць супрацоўніцтва ў тэй газэце й перайсьці туды, дзе яшчэ маё імя не прагучэла, як ідэялягічна скампрамэтаванае. Рэдакцыям часапісаў *Маладняк* і *Полымя* нічога ня было ведама пра мае „няўдачы" ў тэй газэце. Неяк так сталася, што калі ўступаў у Асацыяцыю *Маладняк*, а пазьней у БелАПП, дык Ілары Барашка не падаў свайго голасу, відаць адсутнічаў.

Гэта ня значыць, што я ня трапіў на вока палітычнае паліцыі. У Доме Асьветы (Дом Настаўнікаў) прысланы з Барысава студэнт Белпэдтэхнікуму Вечар (на жаль, брат паэты Алеся Вечара) дапытліва дазнаваўся ў мяне наконт маіх паглядаў на нацыянал-дэмакратычны ўхіл ды на кулацкую, паводле ягонага пагляду, літаратуру, у тым ліку *Узвышша* і *Падарожжа на Новую Зямлю* Міхася Зарэцкага. А калі ён аднойчы пачаў правакацыйную гаворку пра творы Цішкі Гартнага і ўхілы апошняга ў нацыянал-дэмакратызм, я дэманстрацыйна перарваў ягоную гаворку й прапанаваў яму йсьці з ёю ў мейсцы меньш гожыя. Я ўжо быў папярэджаны сябрамі, паэтам Сяргеем Астрэйкаю й празаікам Лукашом Калюгаю, што ў асобе Вечара пад выглядам прыхільніка нацыянал-дэмакратаў, як воўк у авечай шкуры, хаваецца й працуе на ГПУ самы звычайны даношчык. Але ці адзін толькі Вечар дзейнічаў сярод нацыянальна-сьведамай беларускай моладзі тых часоў! Калі я паступіў у Беларускі Ўнівэрсытэт у Менску ў 1930 г., дык апынуўся ў асяродзьдзі, дзе даношчыкаў было, як тых тараканаў у соладзе. Нядзіва, што пратрымацца ўдалося адно да пачатку 1933 г. Не дапамагалі і ўцёкі ў Маскву ў 1932 г., калі я пераве́ўся ў Маскоўскі ўнівэрсытэт, каб пазбегнуць менскіх вышукных агентаў. У сакавіку 1933 г. я быў схоплены ў сьценах унівэрсытэту, кінуты ў кельлі Лубянкі, а праз колькі часу перавезены ў Менскую г.зв. „Амэрыканку", г.зн. унутраную турму ГПУ асабліва суровага рэжыму. А пасьля прышлося запазнацца з Заходня-Сібірскімі й Далёка-ўсходнімі Байкала-Амурскімі канцэнтрацыйнымі лягерамі змусовае працы. Праз гэта прышлося эксплёціць прасторы Ўсходняе Эўропы й Азіі аж да Японскага мора, а пазьней у пошуках працы й хаваючыся ад нагляду ўбачыць і Паўночную Архангельшчыну й Крым і Каўказ на поўдні. Адно схаваўшы сваё мінулае, заблытаўшы ягоныя дадзеныя частымі зьменамі месцаў жыцьця й працы, пазьней змог аднавіць больш-меньш нармальнае вучэньне ўва ўнівэрсытэтах, напачатку больш завочнае.

Уладзімер Глыбінны

П. Што ў Вашым жыцьці было нагэтулькі ўзрушаючым, што пакінула трывалы ўспамін на ўсё жыцьцё?

А. Запамінальных падзей у жыцьці было шмат. Яны абцяжваюць памяць чарадою горкіх, а часам і прыемных успамінаў. Але й да самай сьмерці не забыцца ўцёк з этапу на трэці дзень вайны й вандраваньні пасьля іх. У першы дзень вайны Масква абнародавала ўказ аб ізаляваньні ўсіх варожых і падазроных асобаў. Зусім натуральна, што я, як колішні вязень і палітычны выгнанца, адразу ж трапіў на ліст тых, хто падлягаў ізаляцыі. У першую ж ноч, з нядзелі на панядзелак 23 чэрвеня 1941 г., я быў арыштаваны й кінуты ў лёхі Менскае турмы. Аднак ужо зраньня Менск бамбілі нямецкія лятуны. Апаўдні задрыгаталі турэмныя сьцены, пасыпалася вапна, каменная падлога камэры хіснулася, як ад землятрусу. Арыштанты яшчэ ня ведалі, што бомба трапіла якраз у камэнданцкае памешканьне, што двума зялезнымі брамамі адлучала масыўную турму ад рэшты гораду. Адылі турма засталася без вады й сьвятла, як таксама й бяз ежы. Нямаведама, што нас чакала. Аднак на зьмярканьні пачалі выводзіць арыштантаў на панадворак. Тут толькі мы ўбачылі, якія забурэнні прычыніла тая бомба турме. Увесь каманданцкі будынак ляжаў у друзах, а на панадворку валяліся кучы папер, сярод якіх віднеліся й шматлікія пашпарты арыштаваных людзей. „Недзе там і мой пашпарт валяецца. Учора толькі яго ў мяне забралі. Новенькі быў, у шэрай бліскучай вокладцы. А цяпер у шмацьці, як непатрэбшчына. Але ж гэта й запросіны да ўцёкаў, цяпер тым самым як бы здымаецца арыштант з уліку". — мільгнула маланкава думка ды ўраз і зьнікла. Аж надта ўжо яна выдалася нязвычайнай ды й небясьпечнай. Адно яна зноў успыхнула ў галаве, калі пачаліся адводзіны некаторых арыштантаў за рог турэмнай каменіцы ды ўсьлед пачуліся глухія стрэлы. Гэта растрэльвалі найбольш небясьпечных асобаў, паводле адбору, зробленага відаць нейкім упаўнаважаным НКВД. Зноў вярнулася думка, а неўзабаве яна сталася намерам: „Уцякаць, уцякаць пры першай нагодзе, бо дабра ад тае апрычніны не дачакаешся. Ім і свая галава не ў цане, а чужая тым болей, ды яшчэ з упаўнаважаньнем зьверху — не шкадаваць ворагаў."

Доўга яшчэ пераміна́ўся з нагі на нагу той натоўп арыштантаў, пакуль забойцы чынілі свой суд над асуджанымі лёсам на сьмерць. І адно апоўначы раздалася каманда, што крок убок, уперад ці назад будзе карацца выстралам. І шматтысячны натоўп арыштантаў павялі з Менску на ўсход. Ніхто з нас ня меў і кроплі вады з тае часіны, калі арыштавалі. Пыл забіваў нос, вушы, рот. Цяжка дыхалася. А старых і слабых прышлося весьці, трымаючы падпахай. Калі хто не пасьпяваў трымацца шэрагаў натоўпу, таго канваеры тут жа на дарозе прыстрэльвалі. Стары бундавец з маёй камэры ўсё тыкаў пальцам у свой нос, выцярушваючы адтуль набіты пыл. Канваер збоку сказаў:

— Давай я табе ў носе пакалупаю.

Прыставіўшы спрытным рухам рулю стрэльбы да носу няшчаснага, ён тут жа грымнуў стрэлам. За момант іншым прышлося пераступаць крокамі праз цела забітага. Па абодвы бакі гасьцінца ў каляінах ляжала ці мала такіх акрываўленых ахвяраў. „Не, іншага ратунку ня будзе, — навежана паўтарыў я, — З гэткага пекла адно й застаецца: Уцякаць! Усё адно канец будзе адзін, зь імі сьмерці ня мінеш. А тут, калі ўдасца ўцячы, магчыма і воля яшчэ табе ўсьміхнецца!" Я стаў чакаць зручнага моманту. І такі ён прышоў нарэшце. Перад сьвітаньнем ужо ўсе бадай што даходзілі ад смагі. Адно й чуўся з кожных вуснаў шэпт: Піць! Піць! Піць! На мокрым лузе збоку ад дарогі арыштанцкаму этапу загадалі прысесьці на адпачынак. Людзі кінуліся смактаць сырую зямлю, масьціліся на купінах, прыгіналіся да балота. Адзін канваер у шкуранай куртцы раптам недалёка ад мяне выгукнуў: „Каму за вадой, да мяне." Адразу каля яго вырас, як з-пад зямлі, цэлы натоўп. Кінуўшы рукой на чалавека, адлічыў дзесяць асобаў і загадаў ісьці за ім. Я быў сярод гэтае дзесяткі. „Ліха яго ведае, чаго ён вядзе нас!? — думалась па дарозе. — Магчыма вядзе, каб наводдалі даць волю свайму ненажэрнаму жаданьню пастраляць у жывых людзей. Але ці мала ён меў такое змогі й праз усю дарогу дагэтуль. Ат, была не была, ды ўжо й вярнуцца нельга, чаго добрага выпусьціць зарад куляў па мне."

Гэтак у думках дайшлі да мосьціка праз рачулку, спусьціліся ўніз з дарогі да вады й пачалося баляваньне з вадою. Пілі як хто мог: поўнымі прыгаршчамі ці нагнуўшыся да вады цягнулі халодную жыўнасьць засьмяглым ротам. Мой сусед напіўся першым з кацялка й мне дазволіў. Сербануў я й агляну́ўся вакол, усе яшчэ п'юць. А канваер, як той забаўнік, цешыць сябе на беразе, наводдалі ад нас, — дубчыкам адштурхоўвае на вадзе лісточкі. У наш бок нібыта й не глядзіць. Магло здацца, што тым як бы запрашае нас уцякаць, пакуль змога. І нечакана мяне нешта як падбухторыла. З усяе сілы я рвануўся наверх на дарогу. А па ёй ужо бязупынна й удзень і ўначы рухаўся суцэльным натоўпам менскі жыхар. Хто з клумкамі, а хто ў чым стаіць, з дзецьмі й старымі ўсе трымаліся дарогі на ўсход. Нейкая маладзіца заўважыла мяне, як я падаўся ад тае групы арыштантаў у дарожны натоўп, ды як зьбянтэжаная, сунулася ўбок. Адно, каб далей ад бяды, я пастараўся як мага далей ад яе зашыцца ў натоўпе ўцекачоў. Па часе я адно пачуў ззаду колькі стрэлаў. Як і йншыя, я азірнуўся й пабачыў, што той канваер ужо вывеў тую групу на дарогу і, недалічыўшы аднаго арыштанта, даў колькі стрэлаў у паветра для пострах, каб іншым было

не панадна. Адылі, утуліўшы ніжэй галаву, я ўжо рушыў разам з усімі вольнымі ўцекачамі на ўсход. „Галавой ты налажы, страляй ні страляй, мяне ўжо туды ня вернеш, я цяпер вольны казак, і йду на ўсход сонца, у шырокі сьвет.”

А яно й запраўды пачало ўжо днець болей і неўзабаве летні заранак пачаў усё ярчэй румяніць далёкі ўсход. А калі сонца паднялося ўжо высака і ўся прырода як бы засьпявала гімн летняй красе, здарылася нечаканае. У міжчасе, калі я адпачываў на абочыне лесу, сярод іншых людзей, што павыбіваўшыся з сілы, давалі супакой сваім стомленым нагам, той этап арыштантаў прагналі ўжо па дарозе далёка ўперад і цяпер яму ўжо прыйшла чарга адпачываць на ўзбочыне лесу каля дарогі. І якраз на самым краю лесу, бліжэй да дарогі сядзеў чалавек у летнім белым гарнітуры. Гэткім яго забралі з працы з міністэрства земляробства ў Менску на другі дзень вайны, прывялі ў маю камэру й гэткім пагналі ў этап. Цяпер ён глядзеў на дарогу, зайздроснымі вачыма арыштанта мераючы кажную постаць вольнага ўцекача. І вось дзіва, мне здалося, што ён якраз пільна цікаваў вачыма мяне, відаць прымяркоўваючы, той гэта сакамэрнік, ці ня той. Я адвёў пагляд у бок. „Каб жа, барані Божа, ня выдаў канваерам, што бачыў у натоўпе арыштанта ўцекача. Тут бы мне быў і каюк! Іншага не магло й быць! Калі стралялі за крок улева ці ўправа, дык за ўцёкі й пагатоў толькі сьмерць пакараньнем і магла быць.” Яшчэ ніжэй утуліў галаву. Колькі часінаў пачуваў сябе, як у труну пакладзены. А затым, аддаўшы бацьку даччыну валізку, якую я быў узяўся за кавалак хлеба несьці на тэй дарозе, я шуганіў убок ад дарогі й колькі часу ішоў рознымі сьцежкамі, пакуль папаўдні ня выбіўся на вялікую дарогу. Таксама няспынна сунуліся на ўсход такія ж уцекачы з Менску. А на захадзе яшчэ доўга ня меньшыўся высокі чорны слуп дыму, што ўздымаўся над полымям, у якім зьнікала беларуская сталіца. Дзе-каторыя ўцекачы называлі як ужо пагарэлую й маю вуліцу. Глыбокім болем у душы люстраваўся кожны спомін пра родную хату й пакінутых у невядомасьці старых бацькоў у Менску. Няўжо ж лёс судзіў ім ня толькі страціць іх гонар – адзінага засталага сына, але й самім спапяліць свае косьці на вуглёх згарэлае хаты.

Колькі разоў зноў збочваў на прыдарожныя сьцежкі й вяртаўся на гасьцінец. За хлеб зноў наймаўся памагатым несьці пакункі. Пад вечар апынуўся ў Сьмілавічах. Пачуў, што ў будынку сельгастэхнікуму даюць хлеб уцекачам. Пайшоў шукаць тога пажыўнага месца.

П. Добра, што нарэшце Вам удалося разьмінуцца з тым злашчасным этапам зьняволеных.

А. Вось якраз гэтай бяды й не абмінуў. Блукаючы па драўляных ходніках незнаёмага мне мястэчка, зьнянацку натрапіў на могілкі. І вось ужо за якіх поўквартала да могілак, к майму раптоўнаму зьдзіўленьню я пад дрэвамі пабачыў людзей! На магілах сядзелі тыя ж арыштанты, ад якіх я ўжо бадай што ні дзень уцякаю, на зламаньне маёй галавы. Што было рабіць! Я вяртаю назад і йду павольным крокам да першага павароту. А за рогам, я ўжо ня мог стрымацца. Халодны пот пабег па сьпіне. Я кінуўся на ўцёкі. За мною, як на зло, стукалі прыўзьнятыя маімі крокамі драўляныя насьцілы нерамантаваных ходнікаў. Крычэлі ад сполаху спацыруючыя па вуліцы куры. Колькі разоў заварочваў управа ці ўлева наўздагад, бо мястэчка ня ведаў. Гэтак абегаў ці мала вуліцаў, пасьля ўжо ішоў павольна. Зноў высьняў, дзе той сельгастэхнікум. А калі нарэшце дайшоў да яго, дык даведаўся, што хлеб даўно ўжо раздалі й больш няма.

Дзіўным жа ў гэтых пошуках сталася тое, што апынуўся якраз каля таго месца, адкуль колькі часу таму з усіх сілаў уцякаў. Па другі бок шуканага будынку якраз і зьмяшчаліся тыя самыя могілкі, што надоечы мяне гэтак спужалі. Першае ўсьведамленьне гэтага балюча ўкалола і ўсё нутро аж захаладзела. Але зараз за гэтым вочы прыемна адзначылі, што на гэты раз могілкі тыя былі самотнымі. У перадвечаровай летняй цішыні пад шатамі разгалістых дрэваў адно шэрыя цені ўкрывалі, нібыта дыванам, зялёныя магілкі. Палегчала на душы. Па часе, спакайней пачало калаціцца ў грудзёх. Набліжэньне цэмнаты змушала думаць пра начное сховішча.

П. Ці гэтыя Вашы прыгоды знайшлі сваё апісаньне дзе-небудзь у Вашых творах? Яны маюць гэткі глыбокі сэнс і агульна-чалавечае значаньне, што маглі б узбагаціць скарбніцу не адно толькі беларускае эміграцкае літаратуры.

А. Так, гэтыя здарэньні, як і шмат што іншае з майго жыцьця, зьявіліся тым дазнаньнем, якое ўператвораным выглядзе знайшло сваё адлюстраваньне ў рамане *ВЯЛІКІЯ ДАРОГІ.*

(Заканчэньне ў наступным нумары)

ДАДАТАК да „Паходжаньня Літоўскіх Князёў”

У сувязі з некаторымі запытаньнямі асобаў, што зацікавіліся праблемаю парушанай у артыкуле *Паходжаньне літоўскіх князёў,* зьмешчаным у нумары 21–22 газэты *ЧАС* на гэтым мейсцы падаю дадатковыя высьненьні.

Калі мы займаемся імёнамі літоўскіх князёў, дык добра будзе ў гэтым мейсцы заняцца адной часткаю граматыкі жамойцкай мовы, а іменна заканчэньнямі імёнаў.

Ня так, як у большасьці індаэўрапэйскіх моваў, дзе імя ў назоўным склоне можа канчацца хіба што на кожную літару альфабэту, у жамойцкай мове імя ў назоўным склоне можа канчацца толькі на малую колькасьць гукаў (літараў).

Такімі літарамі, у жамойцкай мове, для мужчынскага роду імёнаў ёсьць наступныя: „as” ці „ias”; „us” ці „ius”; „is” ці „ys”; і „uo”.

У жаночым родзе імёны ў назоўным склоне могуць канчацца на „a” і „e” з некаторымі вынняткамі для чужых словаў. Ніякага роду ў жамойцкай мове няма.

Такім чынам, калі слова ёсьць жамойцкае, дык яно можа мець толькі й выключна адно з вышэй паданых канчаткаў.

Дзеля гэтага, калі жамойцы ужываюць нейкае імя(у значаньні граматычным), што паходзіць з іншай мовы й нямае заканчэньня вымаганага ў жамойцкай мове, дык яны цьвердзяць, што каб зрабіць данае слова скланяльным у жамойцкай мове, дык да гэтага слова павінен быць даданы адзін з жамойцкіх канчаткаў – пераважна „as”, „is”, ці „ys”.

Абапіраючыся на такой падставе ў жамойцкіх кнігах і газэтах яны пішуць: Гэдымінас, Пісімонтас, Скірмунтас ці Гінвілас, хаця ў ніякай з гістарычных крыніцаў такія формы нідзе не спатыкаюцца. Цяпер такія формы пачынаюць спатыкацца і ў іншых мовах, а гэта дзеля дзьвух прычынаў: (1) неарыентаваньне ў крыніцах і праз гэта бязкрытычнае перайманьне жамойцкіх моўных формаў і (2) ахвота некаторых нашых суседзяў, дзеля палітычных прычынаў, надаць гэтым імёнам жамойцкі каларыт.

Калі-б нехта на падставе жамойцкіх газэтаў з часу вайны хацеў даведацца аб выдатных палітычных дзеячох таго часу, дык даведаўбыся аб існаваньні Рузэвэльтаса, Сталінаса, Чэрчыліса й падобных.

Напісаньні імёнаў літоўскіх князёў у усіх хроніках і дакумэнтах, калі справа адносіцца да заканчэньня імёнаў, у аснаўным аднолькавыя й дзеля гэтага досыць будзе заняцца аднэй з хронікаў, хронікай Быхаўца, якая, як напісаная лацінічай, дае лепшую магчымасьць зразуменьня гучаньня некаторых імёнаў.

На пачатку выводу роду літоўскіх князёў у хронікі Быхаўца спатыкаем часамі імёны з канчаткам „us”, які агульна, хаця й уласьцівы жамойцкай мове, але здараецца ня часта. Праўдападобна гэтым хранікар хацеў зрабіць больш верагодным паходжаньне гэтых князёў з Рыму, бо ў лацінскай мове канчатак „us” выступае часьцей як у мове жамойцкай. Маем такім чынам Доспрунгус, Гедрус, Боркус, Трабус, але імя правадыра ўсёй групы Палемона, пакінута бяз дачэпкі „us”.

Найбольш імёнаў літоўскіх князёў канчаецца на „Т”, як Гібмут, Гаштолт, Скірмунт і Любарт. Маем таксама заканчэньні на „Л”, як Монтвіл, Эрдвіл, маем канчатак „Н”, – Гілгін, ёсьць на „К” – Войшэлк, ёсьць і з канчаткам „А”, як Скіргайла ці Корігайла. Канчатак на „А” можна было-б лічыць жамойцкім, каб можна было-б вытлумачыць на падставе жамойцкай мовы цэлае імя.

Маем адно імя Гольша (першая літара лацінскае „H”), якое паводле свайго канчатку можна-б палічыць жамойцкім, але тут на перашкодзе стаіць той факт жамойцкай граматыкі, што лацінскі гук і літара „H”, якой пачынаецца слова ў хроніцы Быхаўца ўжываецца ў жамойцкай мове толькі ў чужаземных словах.

Тое, што нашыя хронікі правільна перадаюць фанэтычнае гучаньне словаў відаць з таго, што яны не адкідалі жамойцкіх канчаткаў, там дзе яны ў запраўдасьці былі. Хроніка Быхаўца расказвае нам, што ў князя Монтвіла (імя скандынаўскае) было трое прыдворных з імёнамі: Грумпя (Grumpia), Эйкшыс і Гровжыс – гэтыя тры імёны бязсумлўна жамойскія. Гэтыя тры Жамойцы былі пасланыя князям Монтвілам, як памоцнікі й дарадчыкі сыну Монтвіла – Эрдвілу. Эрдвіл, за заслугі, надаў ім па кавалку зямлі й такім чынам гэтыя Жамойцы сталіся самастойнымі малымі валадарамі – у тагачаснай сацыяльнай драбіне паступілі ўгару. Хроніка гаворыць далей, што калі ў Грумпі радзіўся сын, дык быў названы Гаштолт, сын Жамойца Эйкшыса атрымаў імя Довойн і сын Гровжыса атрымаў імя Монвід. З гэтага кароткага расказу відаць што пануючым слаём былі Скандынавы (Монтвіл, Эрвіл) і тыя, хто пераходзілі ў вышэйшую клясу, дык сваім сыном давалі ўжо скандынаўскія імёны.

Чужаземнае паходжаньне шляхты Вялікага Княства Літоўскага мы бачым яшчэ з таго, што сягоньня сярод Жамойцаў вельмі мала захавалася прозьвішчаў таго тыпу, якім мы займаліся, але прозьвішчы такога тыпу спатыкаюцца даволі часта сярод шляхты на нашых землях, якая была спачатку беларусізаваная, а тады спалянізаваная. Напрыклад, сярод спалячанай шляхты часта спатыкаюцца прозьвішчы: Довмунт, Ямонт, Монтвіл, Ягелло, Гінтовт, Есьман, Нарбут, сярод-жа маіх знаёмых Жамойцаў у Вільні ніводнага з вышэйпаданымі прозьвішчамі ня ведаў, але ведаў затое людзей з прозьвішчамі: Жіжмарас, Кейрыс, Грібас, Біріміс, Бумбліс, Оданіс і г.д.

* * *

Папярэдне было ўспомнена пра галосьнікі ў Царкве на Каложы ў Горадні, дык будзе на мейсцы дапоўніць раней паданыя весткі. Падобнага тыпу галосьнікі – амфоры, што ўбудаваныя ў сьцены царквы на Каложы ў Горадні знойдзеныя апрача Горадні, Пскова й Ноўгарада таксама ў важным пункце шляху з Варагаў у Грэкі – у Смаленску. Такія галосьнікі знойдзеныя ў Смаленску ў руінах чатырох цэркваў: у царкве што стаяла пры ўпадзе ручая Чурылаўкі ў Дняпро, у царкве на Ўскрасенскай гары, у царкве на Пратоку й у царкве Яна Багаслова.

Трэба думаць, што такія самыя галосьнікі павінны знайсьціся й у цэрквах у гарадох над Дзьвіною й магчыма што яны ўжо знойдзеныя.

* * *

Паводле хронікаў гэрб ВКЛ быў пачаткова гэрбам Нарымонта, яшчэ ў дахрысьціянскія часы й такім чынам двукрыж на гэрбе ня мог быць хрысьціянскім сымбалем, хаця пазьней, пасьля прыняцьця хрысьціянства да яго пачалі прывязываць такое значэньне й да сягоньня двукрыж, як на Пагоні, знаходзіцца на сьцяне царквы Яна Багаслова ў Смаленску.

– *Л. Галяк*

Прафэсара ЎЛАДЗІМЕРА СЯДУРУ

БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНЬНІКА Й ВЯДОМАГА НАВУКОЎЦА
нагароджанага некалькімі ганаровымі дактаратамі за
ВЫДАТНЫЯ АСЯГНЕНЬНІ Ў ГАЛІНЕ ЛІТЭРАТУРЫ Й НАВУКІ
вітае з 50-м лецьцем Ягонай навуковай працы й
шчыра жадае Дастойнаму Юбіляру
многа посьпехаў ў Ягонай далейшай працы

Рэдакцыя газэты „ЧАС"

АЛЯКСАНДРА СТАГАНОВІЧА

ЗМАГАРА ЗА СВАБОДУ Й НЕЗАЛЕЖНАСЬЦЬ СВАЙГО НАРОДУ,
БАРАЦЬБІТА ЗА ВЫЗВАЛЕНЬНЕ СВАЕЙ РОДНАЙ ДЗЯРЖАВЫ – БЕЛАРУСІ
вітае
з 90 лецьцем Ягонага жыцьця й
шчыра жадае
ДАСТОЙНАМУ ЮБІЛЯРУ
здароўя й многа посьпехаў у будучыні

Рэдакцыя газэты „Беларускі ЧАС"

СЬВЯТЫЯ РЭЛІКВЫ ў Парафіі БАПЦ ў Дораты

Гэтым ветліва падаецца да ведама нашым пабожным вернікам, што дзякуючы ініцыятыве Высокадастойнага Мітрафорнага Пратаярэя а. Карпа – настаяцеля парафіі Сьв. Тройцы ў Дораты, даручаная Яму Сьвятыня ўзбагацілася наступнымі каштоўнымі Сьв. Рэліквамі, якія вельмі рэдка ў сучаснасьці можна спаткаць у парафіяльных цэрквах.

Сьвятыя Рэліквіі, якія прывезеныя з Сьвятой зямлі наступныя:

1) Частка Сьв. Мошчаў Сьв. Савы Асьвячанага,
2) Кусочак каменя ад Гробу Госпаднягa ў якім быў паложаны Хрыстос Язэпам Арымафэйскім і Нікадзімам,
3) Ікона Сьв. Спірыдона з мошчамі,
4) Частка зямлі з пад дубу Маўрыйскага, дзе Аўрааму зьявіліся тры падарожнікі (Бог і два Анге лы).
5) Сьв. Алей з мошчаў Сьв. Мікалая й Алей пасьвечаны на Гробе Госпаднім,
6) Сьвятая вада з Ярдана,
7) Два крыжыкі пасьвячаныя на Гробу Госпаднім,
8) Дзьве сьвечкі запаленыя Дабрадатным Агнём,
9) Частка з гары Лівана, якая асьвячана ступнёй Госпада,
10) Кусочак ад каменя з Галгофы, дзе стаяў Крыж з укрыжаваным Госпадам,
11) Чатэры йконкі асьвячаныя на Гробу Госпаднім.

Усе гэтыя Сьв. Рэліквы будуць перахоўвацца ў спэцыяльным Каўчэгу ў царкве Сьв. Тройцы ў Дораты й у кожным часе будуць даступныя для пакланеньня маленьнікам. Будзем верыць, што шматлікія напэўна з вялікаю ахвотаю наведаюць Сьвятыню ў Дораты й шчыра й сардэчна памоляцца прад Сьв. Рэліквамі ды ўзьнясуць падзяку Ўсемагутнаму, Які абдарыў нас і нашую Сьвятыню гэткім вялікім скарбам, які заклікае нас прад ім узносіць шчырыя малітвы Богу.

А Мітрафорнаму Пратаярэю а. Карпу за ўсе ягоныя захады ў справе набыцьця Сьв. Рэліквaў ад імя Кансысторыі выказваецца шчырая падзяка.

Царква Сьв. Тройцы ў Дораты

BYELORUSSIAN ANTIQUITY

(continued from page 1)

abundance in Byelorussia as a result of a very significant trade with the East. Eastern coins from the periods of 532-953 and 823-1023 were found in Hniazdo. Ancient Greek and Roman coins have also been found in Byelorussia. West European coins, however, are rare and the rarest are Byzantine and Kievan Rus coins. The latter have been found only in unique instances.

Mr. Scakacichin systematically catalogues the known archeological materials beginning with the end of the neolithic age. He notes that the geometrical pattern on ceramic objects from this era, such as crosses, triangles, rectangles, etc. are found today in Byelorussian folk ornaments and costumes.

ORNAMENTS FROM THE SIXTH TO THE EIGHTH CENTURIES

The Nioman River region and the upper Aka have revealed a particularly great diversity of many beautiful bronze objects engraved and decorated with colored enamel. Many of these objects were found in the ruins of the Moshchyn castle in the Masalki region of the Kazyl district. According to Mr. Scakacichin, most of these objects were produced in this region in the 6-th–8-th centuries although the forms themselves may have been influenced by Western European art.

The majority of other objects from this period, such as brooches and pendants that have been found in the burial mounds throughout Byelorussia in many respects are similar to those of the Baltic region. In general, both regions form a single archeological group. Byelorussian discoveries can be differentiated from the Baltic only occasionally in minor detail. Mr. Scakacichin accepts the now well-established fact that at one time all Byelorussian territory was populated by the Balts. Nevertheless, he looks only for the Slavic peculiarities in these objects and finds them only in minor details. The discovery of the existence of the Baltic traits existing alongside with the Slavic traits in Byelorussia is an indication that the Byelorussian nation itself is of Balto-Slavic synthesis. Spicin, a 19-th century authority on this subject asserts that up to the 10-th century Byelorussian Slavs used Baltic objects.

Among objects of practical use are bronze and sometimes silver necklaces, headbands and beltbuckles. The older types are similar in style and detail to the enameled objects. Scakacichin assumes that the Byelorussian Nioman district was the origin of very popular jewels made of narrow bronze wires, called reed, and adorned with pendants of thin metal, bronze or silver. Such forms are also found in the Baltic tombs and they both are variants of Scandinavian ornaments. One unusual variant has a little drum as a pendant and had been uncovered in Aukshtotia, Byelorussia bordering this region and in most of central Byelorussia.

A characteristic trait of these variants is their purely geometrical ornamentation. This trait is found today in Byelorussian folk art and testifies, perhaps not accidentally, to a certain perpetuity of the national ornamentation. Among these forms the most popular patterns consisted of simple lines, little hoofs or more complex forms usually arranged in a zig-zag fashion. These patterns today adorn Byelorussian national costumes especially the belts. Possibly they are a result of ancient decorative traditions whose roots are buried in the depths of the mound era.

Smooth brooches, i.e. without pendants, of the 6-th–8-th centuries are common not only throughout Byelorussia, but also in areas to the east. Complex silver articles were found in the tombs at Hniazdo and Nevel with traits prevalent in Arabian and Syrian jewelry. Mr. Scakacichin asserts that the smooth brooches are of Syrian origin. A frequently used ornament on the smooth brooches is a straight line drawing suggesting a snake. Another type has a thin wire encircling the brooch. An original Byelorussian variant is a circular clasp or a fastening device. One end has a wire hook and the other end is flattened and has an opening for the hook. Such devices are found frequently in Byelorussia but have no similar counterparts in other countries. Other smooth brooches of this period have the fine drawings and technically complex filigree found only in the best Eastern jewelry.

The relarively large number of Arabian coins (dyrhen) found in Hniazdo and elsewhere in Byelorussia compared to a very limited number of other coins certainly points to a substantial trade between Byelorussia and the East during the 6-th–8-th centuries.

Mr Scakacichin points out that the brooches of the 10-th century show a rather complex form. They become more diversified and lose their massive and simple character.

FIBULAS

Fibulas are articles not sewn to clothing but designed to fasten and hold garments together. They were used extensively in Byelorussia as ornaments, although they were not as predominant in Byelorussia as in the Western Europe and Rome where together with the outer garment fibulas indicated military rank and award. However, by comparison with East European countries and central and northern Russia, the fibulas appear in Byelorussia more frequently and in more diversified forms and reveal a rather profound similarity to the western types.

Besides the simple fibulas, enormous quantities of "hooflike fibulas" as they are called by some authors, have been found in almost all parts of Byelorussia. These are rather round buckles used for closing the garment. The buckles have the form of a disconnected ring, made of a thin wire or a piece of thin hardwood to which is usually fastened a massive pin.

HAND DECORATIONS

Hand decorations found in Byelorussian tombs consist of rings, rings with precious stones, bracelets and armbands. Their forms are very diversified and sometimes several variations may be found in one tomb. According to Mr. Scakacichin: "We find the least diversity in rings and rings with precious stones — the greatest in bracelets... The rings could be reduced to two fundamental types: narrow, made from one or a few pieces of metal and a broad spiral with several windings..."

BRACELETS

The most original of these are so-called plate bracelets. Sometimes they are found in Western Europe, mostly Germany, but more frequently in the Baltic region and north-western Byelorussia. Another widespread form of hand desorations are the "split-ring" bracelets with hooflike designs, flat on one side and rounded on the other and engraved with geometrical patterns. A similar ornament is found on reed bracelets which occur frequently among Byelorussian antiquities and are definitely associated with eastern types. Eastern bracelets of this type usually have animal heads at their ends, while in Byelorussia the heads are those of snakes. In addition geometric pattern may be superimposed on the basic design.

* * *

All these items and products express an intimate relationship between Byelorussia or Litva and the East and also the West. This is a general characterization of Byelorussian antiquities which is explained by the geographical location of the country as a junction point along the east-west trade routes of that time.

— MARIA STANKIEVIC

(to be continued)